

גם בטיול הקודם (הורקניה, מר סבא והרודיון) וגם בזה נעבור דרך מנזרים פעילים (מר סבא וסנט ג'ורג') ושרידי מנזרים מהעבר (מנזר אבטימיוס במעלה האדומים).
אן ספק כי המסתורין שאופף מנזרים אלה וכי חיי הנזירים מרתקים אותנו כל פעם מחדש.
כשלעצמי, בכול מסעותיי בעולם, אני מרבה לבקר במנזרים וחש כי הם נוצרים בתוכם ידע וסודות עבר.
הגנטיקה, כלומר- העיסוק במין, שתיית בירה, ושמפניה משובחת- היא רק חלק קטן מאותם דברים שהתגלו או פותחו במנזרים...
לפיכך מצאתי לנכון להרחיב הפעם על חיי הנזירים, על הרקע לנזירות ועל הקשר של כול זה- לארץ ישראל...
התרווחו בכורסאות, מיזגו כוס בירה (רצוי Chimay) ונתחיל:

עולם הנזירות

נזיר הוא אדם הנוטל על עצמו סייגים הקשורים בתענוגות החיים: סייגים אלה משתנים מדת לדת. בנצרות - נזיר הוא אדם שנשבע לשמור לא רק על הציוויים של הכנסייה, אלא גם על ההדרכה האוונגליזטית. הנזירים נודרים נדר נזירות הכולל הימנעות מחיי משפחה (לא מתחתנים ולא מקימים בית ומשפחה) והקדשת עצמם לאל ולהליכה בדרכי ישוע ושליחיו. הנזיר חי כמו ישוע.
ביהדות - הנזירים מתחייבים להימנע מצריכת כל מוצר הקשור בענבים, כגון יין, צימוקים וכדומה; להימנע מכל מגע עם מתים; ושלא לספר או לגלח את שיערם.
באסלאם - ככלל, אינו מכיר בנזירות ובסגפנות ואף רואה בה חטא.
המילה "נזיר" לקוחה מעולם הספורט של יוון העתיקה ופרושה אימון ותרגול. המושג אמון ותרגול מושאל לעולם הדתי, וכמו נאמר: מי שנכנס לעולם הנזירות מאמן את עצמו ואת גופו לצורך ההתאחדות עם האל. האימון בעיקרו רוחני, ולא פיזי.
הנזירות הנוצרית המוסדית החלה במדבריות במצרים במאה ה-4. מייסדי מוסד הנזירות היו **אנטוניוס הקדוש במזרח** שנחשב גם כאב הנזירות הנוצרית בעולם ו**בנדיקטוס הקדוש במערב**. כנראה שכבר מתקופה מוקדמת מאוד היו יחידים שחיקו את 40 היום של ישוע במדבר וחיו חיי בדידות, אך **אנטוניוס הקדוש** לא רק שייסד מנזר אחד, כי אם מסדר שלם של נזירים בכך שחיבר תקנון שעל פיו פעלו מספר מנזרים. מאוחר יותר, תקנון זה היווה את הבסיס למסדרים נוספים שקמו. רעיון הנזירות התפשט בכל רחבי מצרים, אחר כך ברחבי האימפריה הרומית והגיע עד לבריטניה, כשכמות הנזירים גדלה בהרבה. אנטוניוס הפך מופת לנזיר מתבודד כששמו הפך לשם מקובל בעולם הנוצרי.

נדרי הנזירות:

1. **פרישות** מחיי מין ומשפחה - Celibacy, Chastity. איסור יחסי מין, איסור נישואין ואיסור הולדת ילדים. התחייבות לפרישות, פירושה תיעול כל האנרגיות לטובת עבודות האל והשליחות הרוחנית
2. **עוני** - Poverty – מוחלט. אסור רכוש אישי, אף כי מותר רכוש קבוצתי. מתבסס על אידיאל העוני שצינו לעיל. היום לנזיר אסור להחזיק בחשבון בנק פרטי. הנזיר לא יכול לרשת.
3. **צייתנות** - Obedience, הנזיר לא בוחר דבר מלבד הבחירה הראשונה בנזירות, חיים על פי תקנון וציות מוחלט אצל המנזר/אם המנזר מפני שקהילת הנזירים היא כמו משפחתו האלטרנטיבית. כל הנזירים הם בחזקת אחים.

יש נזירים שהם כמרים, שכן למדו להיות כוהני דת. כומר לא חייב להיות עני ובעולם האורתודוקסי, הכמרים לא חייבים בפרישות ולא חייבים בצייתנות.

סוגי נזירות

- **נזיר מתבודד = הרמיט = ארמוס = Hermit**, חי במערה לבד. נזיר מתבודד נקרא **הרמיט** (המילה סגור "הרמטי" נגזרה מאותו השורש). הסמן הראשון של דגם התבודדות הוא אנטוניוס (251-356) במצרים בראשית הנזירות. אדם נוסף שהוכר כמתבודד היה שמעון איש העמוד, סטיליטיס (390-459) האיש חי בסוריה, כשהוא עומד על עמוד בגובה של 45 מטר...
- **מונאכוס – לבד (Monk)** יחיד, מתנתק מהחברה. המונח **Monk** גם מדבר על נזירים מסוגים אחרים, אבל מקורה הראשוני כמילה המציינת נזיר בודד.

הנזיר חי באזור מבודד. חי במדבר במערה או באוהל. התהילה בעולם הנוצרי הייתה שמורה **להרמיטים**.

- נזירות שיתופית. **קוינוביון** – חיים משותפים. Koinos Bios - מנזר שיתופי בו חיו, למדו, התפללו ואכלו הנזירים, תוך חיי שיתוף. מן המפורסמים שבמנזרים אלו: תיאודוסיוס. הקוינוביון התפתח מן ה**לאורה**. נזירים מפורסמים כסבאס, תיאודוסיוס, תיאוקטיסטוס ואחרים, חיו בין שתי צורות נזירות אלו. חלק מחייהם בילו בהתבודדות במערה מבודדת כחלק מלאורה, וחלק מחייהם חיו ואף הקימו מנזרי קוינוביון. בקוינוביון היו מכינים את פרחי הנזירים לחיי התבודדות בלאורה, עד לרגע שבו הנזירים הצעירים הוכיחו כי ביכולתם להתבודד, ואז הורשו להצטרף ללאורה.
- **לאורה** (בעברית "מבדד") היא צורת נזירות שהתפתחה בראשית התקופה הביזנטית במדבר יהודה, בה קבוצת נזירים היו מתבודדים ואף מסתגרים מן העולם, ונפגשים במקום משותף רק בימי התפילה, שבת וראשון. המפגש היה לצורך תפילה וסעודה. המונח "לאורה" מגיע מיוונית ופירושו "מסדרון", "סימטה" או "שביל", והוא בא, ככל הנראה, לייצג את הדרך המחברת בין תאי ההתבודדות האישיים של חבריה. הלאורה היא בעצם המצאה ישראלית והיא בעצם משהו שבין נזירות מתבודדת לנזירות שיתופית. את ייסוד הלאורות במדבר יהודה מייחסים לנזיר חריטון, שהקים שלוש לאורות שהפכו בתקופה הביזנטית למנזרים גדולים ובעלי חשיבות בישראל ובעולם הנוצרי דאז: והן מנזר פרן בוואדי קלט, דוקה ליד יריחו (שמזוהה כדוק) וסוקה בנחל תקוע. גם בימינו לא חדלו הלאורות מלהתקיים. ניתן למצוא לאורה פעילה **בסמוך לישוב הררית** הצופה על בקעת בית נטופה שבגליל התחתון. לאורה זו, המכונה 'מבדד נטופה', שייכת לזרם היווני-קתולי, המכונה "מלכטי". הלאורה שבנטופה נוסדה ביולי 1967 ויושביה רואים עצמם כחלוצים, ומקווים לגשר בין הערבים ליהודים בישראל. בשנותיה הראשונות של הלאורה גרו נזירה באוהלים אך כיום הם מתגוררים בבקתות, ואת ההתכנסויות עורכים במערה שהוסבה לכנסייה.

השומרונים הטוב

מנזרים במדבר יהודה

בתקופה הביזנטית היו ברחבי מדבר יהודה כ-64 מנזרים. הם לא היו מנותקים מעיר (ירושלים) ומהקיסרות. לנזירות ולנזירים הייתה השפעה רבה על הנצרות ועל העולם הנוצרי. הם התיישבו בגבולות האימפריה ושימשו גם כאבטחה לעולי הרגל ועל כן המנזרים היו בנויים כמבצרים. בא"י כל המנזרים מוחזקים על ידי האורתודוקסים. בארץ שני סוגי מנזרים:

מנזרי מצוק – סט. ג'ורג', מרסבא, קרנטל – נבנו על המצוק כדי להסתתר ולהיות בלתי נגישים. **מנזר מבצר – דיר חג'לה-** קשה היה להיכנס אליו בהתקפה כיוון שהמנזר היה מבוצר. מנזרים שנבנים במישור מחויבים להיבנות כך.

בשיא פריחת הנזירות במדבר יהודה חיו שם כ-6,000 נזירים ב-100 מנזרים. הנזירים והמנזרים התקיימו עד שנת 614, זמן פלישת הפרסים. הפולשים הפרסים הרסו את רוב המנזרים בארץ ומאחר וחששו מהנזירים ניתקו להם את הראש מן הגוף (בניגוד לרצונם)... כיום בכול המנזרים בארץ ובמצריים קיים חדר גולגולות- כך בסנט ג'ורג', כך במר סבא וכך בסנטה קתרינה בסיני. גולגולות אלו הן השריד לכיבוש הפרסי. המנזרים חודשו רק בתקופה הצלבנית.

מין, שתייה והנאות אסורות בנזירות

כפי שצינתי בראשית הכתבה, במנזרים אלו נולדו דברים רבים המקושרים דווקא למים והנאה; ולהלן מספר דוגמאות:

אחת הברירות הטובות יותר שטעמתי בשנה האחרונה, היא זו המגיעה ממקום בו השתיקה היא דרך חיים, ממקום בו הרעש היחיד המותר הוא זה של תסיסת הבירה בפרמנטורים המתקדמים ביותר. בירה המיוצרת במנזרם של הנזירים **הטראפיסטים-** זרם הקרוי על שמו המנזר בו נקבעה חוקתם. נזירים אלה משתייכים לזרם בכנסייה הקתולית המקיים את תקנון הנזירים של בנדיקטוס, מאז שנת 1662. נזירים אלה חיים בפשטות ונמנעים מדיבור שאינו לשם קדושה. עיקר עניינם בהם נחלק לשניים: מחד צורכי הצום של הנזירים, ומאידך הפתרון הפנטסטי – הלוא הוא **הבירה**.

צום מאוכל אינו פעולה פשוטה לאדם, וודאי כשמדובר בצום ממושך כדי ימים ושבעות. מאחר שהנזירים הטראפיסטים מותרים בשתייה בעת הצום, המציאו שיטה להקל על סגפנותם זו- "הטבעת" לחם במים לכדי **"לחם נוזלי"**, מה שלימים התפתח לבירה המוכרת לנו כיום...

התפתחותה של שיטה זו הביאה לפיתוחם של שבעה מנזרים (מתוך כ-170 ברחבי העולם) המייצרים בירה ומשווקים אותה – שישה מנזרים בבליגיה ואחד בהולנד. תהליך ייצור הבירה מתבצע במנזרים

בלבד, כשהשלב היחיד בתהליך המתבצע על ידי גורם חיצוני, הוא הליך הביקבוק, המתבצע במפעלים קרובים למנזרים.

מבין בירות הנזירים **הטראפיסטים** המוכרות בעולם, המוכרת ביותר בארץ היא בירה הנושאת את השם **Chimay ("שימיי")**. בירה זו מגיעה ממנזר בדרום בלגיה השוכן בסמוך לכפר בשם זה. בירות נוספות ידועות המיוצרות במנזרים הטראפיסטים הן:

ווסטוולטרן – Westvleteren, אורואל – Orval, רושפור – Rochefort, ווסטמאל – Westmalle, אשל – Achel.

לישראל מגיעות בצורה סדירה יחסית הבירות שימיי ואורוול.

לישראלים, השותים בממוצע 10 ליטר בירה בשנה לאדם (לשם השוואה, הצ'כים לוגמים 130 ליטר בירה בממוצע לאדם - אולי כי היא זולה יותר ממים מינרליים), אני בהחלט ממליץ על בירות מסתורין אלה.

משקה התשוקה

יינות הופקו בחבל שמפאן כבר בימי הביניים- הכנסיות והמנזרים גידלו גפנים וייצרו יין עבור טקס "סעודת האדון" הנוצרי.

בין מחבל שמפאן נעשה שימוש מסורתי בחגיגות הכתרת מלכי צרפת - טקס שנעשה באופן מסורתי בעיר רנס, ומלכי צרפת שאהבו את יין החבל הצלול העניקו אותו כשי למשפחות המלוכה האחרות באירופה. היין נהיה פופולרי בקרב בתי המלוכה במאה ה-17 והפך משקה מקובל בבתי המלוכה בכל רחבי היבשת.

דום פריניון (בצרפתית: Pérignon Dom)

מותג איכות של שמפניה המיוצר על ידי בית השמפניה מואט א-שנדון. המשקה מכונה על שמו של נזיר בנדיקטיני בעל אותו השם, אשר תרם רבות לפיתוחו של משקה השמפניה. שמפניית דום פריניון נחשבת לשמפניה מאיכות גבוהה מאד, ומחירה בהתאם.

גרגור מנדל

מנדל היה בן למשפחה גרמנית. הוריו, כפריים עניים, נאלצו להכניסו **למנזר אוגוסטיני בברין** (כיום ברנו) על מנת ללמוד מדע. ידע שצבר בלימודי הסטטיסטיקה הוכיח עצמו יקר ערך כשערך את מחקריו. בשנת 1866 פרסם את מחקריו אולם הם לא הובנו. שארית חייו עברה ללא אירועים מיוחדים בברון, מקום שבו התמנה, בערוב ימיו, **לאב המנזר**. רק שנים לאחר מותו, בראשית המאה ה-20, הובנה עבודתו, והוא הוכר כמייסד הגנטיקה. סיפור חייו של מנדל הוא דוגמה לגאון שהקדים את זמנו. האיש נקרא "אבי הגנטיקה", על היותו מגלה חוקיה הראשונים ועל היותו הראשון שערך ניסוי פשוט, ברור, מסודר ורחב היקף בתחום זה. משנתו קרויה מנדליזם או "חוקי התורשה של מנדל". בזמן היותו במנזר עסק בזיווג אפונים. למעשה כול חייו הקדיש לחקר חיי המין של האפונים...

מנזר אבטימיוס

אותימיוס (או אבטימיוס - Euthymius) נולד בארמניה בשנת 377 לספירה ונפטר בשנת 473. על פי המסורת, נולד לאישה עקרה שרק לאחר תפילות רבות התבשרה בחיזיון על הולדת בנה יחידה. את שמו, אבטימיוס, קיבל במתנה מאימו שכן בעברית פירושו "עודד". אוטימיוס נחשב לאחד מראשוני הנזירים במדבר יהודה ומהחשובים שבהם וכמו כן היה מייסדם של מספר מנזרים מסוג שיתופיים (קונוביון) ומתבודדים (לאורה / הרמיטים).

את הוריו איבד אוטימיוס בגיל צעיר ולחינוך זכה במוסדות דת נוצריים. בהיותו בן 29 הפך לכומר ונדד לארץ ישראל. כאן בארץ, הצטרף למנזר הלאורה שבנחל פארן (ואדי קלט) אותו ייסד הנזיר חריתון. 5 שנים לאחר שהצטרף אל חריתון, הקים אבטימיוס עם ידידו תיאוקטיסטוס מנזר בנחל אוג הסמוך וכן את מנזר שיתופי נוסף ואף קפאלה קטנה במצדה.

מנזר אבטימיוס נוסד ככל הנראה בשנת 427 לספירה כמנזר לאורה. אבטימיוס נקבר בטקס מכובד בשטח המנזר. כיום אפשר להיכנס אל מתחם הקבר הצנוע והמרשים ומומלץ ביותר לבקר בו. אבטימיוס זכה לכבוד רב בקרב מאמינים נוצריים וקבע תקנות רבות כמו תענית 40 הימים- בהם נהג לצאת אל המדבר להתבודדות כמו שעשה ישוע. אחד מתלמידיו הבולטים היה סבאס שהקים את מנזר מר סבאס המפורסם והפעיל עד היום בנחל קדרון.

לאחר מותו בגיל 94, הוקם במקום בידי תלמידיו מנזר שיתופי, קונובריון. גולת הכותרת של המנזר הנה בור המים הגדול והמרשים שבאתר. מדובר באחד מבורות המים הגדולים והמרשימים בישראל ומי שחשב שראה בור מים גדול במצדה- מומלץ לו שיגיע למנזר אבטימיוס ויראה בור מים מהו...

מוזיאון השומרני הטוב

מוזיאון ארכיאולוגי לפסיפסים. המוזיאון ממוקם ב"אכסניית השומרני הטוב", אתר ארכאולוגי המתוארך לראשית תקופת בית המקדש השני.

זהו מוזיאון הפסיפסים היחיד בארץ ואחד מבין שלושה בעולם כולו. הוא ממוקם בשטחי יהודה ושומרון בשל החוק הבינלאומי האוסר הוצאת נכסי תרבות משטחים כבושים אל המדינה שמחזיקה בהם. המוזיאון מציג ממצאים מבתי כנסת יהודים, בהם בית הכנסת העתיק בעזה ובית הכנסת בהר גריזים, מבתי כנסת שומרונים וממספר כנסיות, בהן הכנסייה בשילה. חלק מהפסיפסים נושאים כתובות בעברית.

משל השומרני הטוב

עקב מיקומו הגיאוגרפי, נוצר באזור הצורך בחאן דרכים שיאפשר לצליינים ולבהמות המשא של שיירות הסוחרים מקום למנוחה והצטיידות במים. בתקופה הביזנטית זוהה המקום עם האכסניה

הנזכרת במשל "השומרוני הטוב" שבברית החדשה, ונבנתה בו "אכסניית השומרוני הטוב" וכנסייה ששירתו עולי רגל נוצרים.

במשל, המופיע בבשורה על פי לוקס, מפרט ישו למאמיניו מי הוא "רעך" בפסוק "ואהבת לרעך כמוך": "והנה חכם אחד קם לנסותו ויאמר מורה מה-אעשה ואירש חיי עולם: ויאמר אליו מה-כתוב בתורה איך אתה קורא: ויען ויאמר ואהבת את יהוה אלהיך בכל-לבבך ובכל-נפשך ובכל-מאדך ובכל-מדעך ואת-רעך כמוך: ויאמר אליו כן השיבות עשה-זאת וחיה: והוא חפץ להצטדק ויאמר אל-ישו ומי הוא רעים: ויען ישו ויאמר איש אחד ירד מירושלים ליריחו ונפל בידי שדדים והם הפשיטוהו וגם-פצעוהו ויעזבו אותו והוא עומד בין-מות לחיים וילכו להם: ויקר מקרהו כהן אחד ירד בדרך ההוא וירא אתו ויעבר מעליו: וכן גם-איש לוי נקרה במקום ויגש וירא אתו ויעבר מעליו: והנה שמרוני הלך בדרך ויבא עליו וירא אתו ויהמו מעיו: ויגש אליו ויחבש את-פצעיו ויסוכם בשמן ויין וירכיבהו על-בהמתו ויוליכהו אל-המלון ויכלכלהו: ולמחרת בנסעו הוציא שני דינרים ויתנם לבעל המלון ויאמר כלכל אותו ואת אשר תוסיף עוד להוציא עליו אני בשובי אשלמנו לך: ועתה מי מן-השלשה היה בעיניך רע לנפל בידי השדדים: ויאמר העשה עמו את-החסד ויאמר אליו ישו לך ועשה-כן גם-אתה." (לוקס י', 25–37)

המושג "השומרוני הטוב" הפך כיום לביטוי שפירושו אדם המסייע לאחר באופן מיידי וללא תמורה.

מנזר סנט ג'ורג'

מנזר סנט ג'ורג', הקרוי גם "דיר מאר ג'ריס", או מנזר "חוזיבה" הוא מנזר יווני אורתודוקסי הבנוי בצלע ערוץ נחל פרת במדבר יהודה.

זהו אחד המנזרים המרשימים בארץ. מיקומו, כמו תלוי על צלע ההר התלולה, כיפותיו הכחולות ובידודו מהלכים קסם.

ראשית ההתיישבות באזור נעשתה על ידי חמישה נזירים סורים. מאוחר יותר, במאה החמישית התיישב במקום נזיר מהעיר תבי בשם יוחנן שהקים במקום מנזר מסוג קונוביון. המנזר הורחב במהלך המאה השישית על ידי נזיר בשם ג'ריס מכוזיבא, שעל שמו נקרא המנזר. המנזר נהרס ונבנה מחדש מספר פעמים; במהלך הכיבוש הפרסי האלים בשנת 614, נפל גם מנזר סנט ג'ורג' בשבי. בשל גילו המופלג לא הוצא האיש להורג, אלא הלך לעולמו בדרך הטבע כעבור שש שנים.

המבנה הקיים נבנה ברובו במהלך המאה ה-19. קומתו העליונה של המנזר היא מערה עתיקה, שסביבה נבנו שלוש כנסיות. על פי המסורת הנוצרית מאמינים הנזירים כי במערה זו, הסתתר לא פחות מאשר אליהו הנביא בהגיעו לנחל כרית בבורחו מפני איזבל; שם ניזון מלחם וממים שהביאו עבורו העורבים, כפי המתואר במקרא. במפלס האמצעי מצויים מרבית מבני המגורים של הנזירים, שלוש כנסיות ובנוסף מגדל הפעמונים. המפלס התחתון בנוי מקשתות ובו מחסני המנזר וקבריהם של הנזירים. על פי המסורת, מאמינים כי במערה זו בישר מלאך לסבו של ישוע, יואכים, כי אשתו חנה, תלד בקרוב את מרים הבתולה. הפסגות המרשימות שסביב למנזר מוקפות בצלבי ברזל גדולים, שהוצבו על ידי הנזירים במהלך 1967.

בצוקים שבסביבות המנזר מצויים כוכי התבודדות בהם מתבודדים הנזירים. כיום חיים במנזר עשרה נזירים, תשעה מהם מיוון ואחד מסרביה. למנזר זיקה עמוקה למנזר דיר חג'לה שליד יריחו ואב המנזר של דיר חג'לה נחשב גם כאב המנזר של סנט ג'ורג'.

נחל פרת

נחל פרת הוא נחל היורד מאזור נוה יעקב בירושלים, ונשפך לבקעת הירדן באזור יריחו. אורכו של הנחל כ-30 ק"מ. בספר ירמיהו מוזכר נחל פרת כמקום בו נצטווה הנביא ירמיהו, שהתגורר בעיר ענתות הסמוכה, להטמין את חגורתו. בפתחו של נחל פרת הוקם בשנת 1982 ישוב ישראלי בשם ענתות (כיום: עלמון) - על שם הישוב הקדום ששכן באזור. מתוך הישוב יורד שביל לכניסת מנזר פארן ויורד לנביעת עין פרת. המשכו של השביל לאורך אפיק הנחל עד לגבולה השמורה קולטת הקהל. בצידו הצפון-מזרחי של הנחל מצוי תל ובו שרידים מתקופת הברונזה המאוחרת ומתקופת הברזל - תקופת התנחלות השבטים בארץ ישראל. אפיק הנחל מצוי בתחומו של שבט בנימין.

עין קלט

. יש הרואים בערוץ עין קלט, המזרחי מבין המעיינות, את "נחל כרית" המוזכר בתנ"ך כנחל אליו נשלח אליהו הנביא לאחר קללת הבצורת ושם התגורר במערה על גדותיו. העין שופע כל השנה ולידו שרידי תחנת השאיבה שהוליכה מים לירושלים בתקופה הבריטית וכן צינורות בריטיים העולים לכיוון מצפה יריחו. בהמשך הנחל גשרי אמת המים מהתקופה ההרודיאנית.

נבי מוסא

מבנה רב כיפות ומוקף חומה זה מיוחס במסורת המוסלמית ל מקום קבורתו של משה רבנו. קברו של משה רבנו מיוחס לפי המסורת המוסלמית לכמה אתרים נוספים הנמצאים ברובם בעבר הירדן. ריבוי קברים לאישיות נערצת הוא תופעה ידועה בעולם המוסלמי, אך מתברר שסיבות מדיניות וצבאיות הן שהביאו להקמת מבנה הקבר דווקא כאן. עם זאת יש לציין שבסביבת האתר נמצאו גלי אבנים ומבנים פולחניים רבים, כנראה מהתקופה הכלקוליתית, ונראה שכבר בתקופות קדומות היה כאן מקום מקודש.

נבי מוסא הוא אחד האתרים החשובים והקדושים לדת המוסלמית בארץ ישראל. על פי המסורת, מקום קבורתו של הנביא מוסא נתגלה לצלאח א-דין בחלום, והוא זה שבנה מצבת זיכרון במקום. צלאח א-דין יזם את מסורת העלייה לרגל לאחר שניצח את הצלבנים בקרב על ירושלים ב-1187 על מנת ליצור נוכחות מוסלמית בירושלים במשך חג הפסחא הנוצרי ולתת מענה לתהלוכות הצליינים שיצאו מירושלים לכיוון יריחו, ערבות הירדן ואתר הטבילה המסורתית. למרות האופי המוסלמי של

החג, הוא נחוג לא לפי לוח השנה המוסלמי אלא לפי לוח השנה של הכנסייה האורתודוקסית: ביום השישי שלפני יום שישי הטוב של חג הפסחא. על פי תזמון זה, ההמון המוסלמי היה אמור לחזור ממתחם הקבר לירושלים בדיוק כשהעולים הנוצרים החלו להגיע לחג הפסחא.

נבי מוסא הוא צומת דרכים חשוב: כאן נפגשות דרך האורך מירושלים ליריחו ולירדן והדרך המקבילה - ממעלה אדמים אל צפון ים המלח - עם הדרך העוברת לאורכה של בקעת הורקניה .

צלאח א-דין היה הראשון שבנה מסגד על מתחם הקבר, אך המבנה הנוכחי נבנה על ידי הסולטאן הממלוכי בייברס בשנת 1269, כפי שכתוב בהקדשה בערבית שמתנוססת על אחד מקירות המסגד. את האחריות על המסגד הפקיד בייברס בידי משפחת אל-חוסייני המיוחסת.

במאות השנים האחרונות העלייה לרגל לקבר נבי מוסא נעשתה לחג לאומי פלסטיני; ביום החג היו שיירות חוגגים יוצאות מירושלים אל עבר נבי מוסא ובראשן "דגל הנביא". דגל זה היה מוצא במיוחד לכבוד החג מן המשמרת בבית המופתי בירושלים העתיקה. בד בבד עם העלייה לרגל נחוגו במקום טקסי חתונה וברית מילה ובוצעו עסקות מסחריות; במשך כשבוע המה המקום אלפי חוגגים. לשם קליטת הקהל הרב נבנתה כבר במאה ה-15 סביב חצר בית הקבר אכסניה ובסביבה נחפרו עשרות בורות מים. במלחמת העצמאות נפסקו החגיגות ותהלוכת העלייה לרגל אל נבי מוסא הפכה ב-1948 לתהלוכת אבל בעקבות נפילתו של עבד אלקאדר אלחסיני בקסטל. מאז לא חודשו החגיגות. סביב המבנה נמצא בית קברות מוסלמי קדום, ובו אלפי קברים של בדווים מכל רחבי מדבר יהודה.

סמוך לנבי מוסא נמצאים שני ציוני קבר מקודשים, אף הם מוקד לעלייה לרגל ולנדרים: סתנא עאישה-ציון הקבר של פילגשו האהובה של מוחמד ומקאם חסן א-ראעי, מקום קברו של חסן, רועהו של יתרו, שמילא את מקומו של משה ברעיית צאנו של יתרו כאשר הלך משה לרעות את צאן האלוהים, הוא עם ישראל. בשנים האחרונות חזר ושוקם המקום אחרי שנים רבות של עזובה והזנחה. סביב המקום נעשתה עבודת גינון נאה והמבנה משמש אכסניה לגמילה מסמים. את המקום מחזיקה משפחת יונס, שהייתה במקור אחראית ל"ווקף" במקום .

אחד האירועים הפופולאריים בחג היה אירוע מירוצי סוסים שנערכו מחוץ למתחם הקבר. יש הסוברים שתחרויות אלו הן זכר לתחרויות שראשיתן בימי צלאח א-דין, בהן נהגו פרשים ערבים להצטרף לתהלוכה ולהפגין כוח אל מול קהל הצליינים הנוצרים שפקדו את ירושלים במפגן אימונים.

מאורעות תר"פ- עם התערורות הלאומנות בקרב ערביי ארץ ישראל בתחילת שנות המאה ה-20, קיבל חג נבי מוסא גוון לאומני. תושבי ערים וכפרים שלרוב היו מנותקים אחד מהשני, התכנסו במתחם הקבר בחג ויצרו זהות משותפת. מנהיגים לאומנים פלסטינים ניצלו עובדה זו כדי להתסיס את קהילת ערביי ארץ ישראל כנגד התנועה הציונית וההתיישבות היהודית. בראש המסיתים עמד חאג' אמין אל חוסייני, אחיינו של ראש עיריית ירושלים ולימים המופתי של ירושלים, צאצא למשפחת אל-חוסייני שלה ניתנה האחריות על מתחם הקבר בידי הסולטאן בייברס.

מהר מאוד החל החג ללבוש ממדים אנטישמיים, שגלשו לבסוף לאלומות. לאור הרקע של החג, שמראשיתו נועד להפגין עוצמה מול הנוצרים, תמיד היה לו פן מיליטנטי. רבים בקהל היו חמושים, ובשנים קודמות נהגו להטיל אימה על קהילות נוצריות שנקרו בדרכן. גם מתיחות בין המשלחות השונות לפעמים הסתיימה בדמים - באחת השנים הסתיימה מריבה על דגל של אחת המשלחות במותם של מנהיג המשלחת של שכם ושניים מעוזריו ושל שני חברי המשלחת מחברון.

ב-1920 איתרע המזל וחגיגות נבי מוסא וחג הפסח היהודי נפלו באותו הזמן. באותה שנה התסיסו אמין אל חוסייני ועורך העיתון עארף אל-עארף את הקהל בנאומיהם. ב-4 באפריל, לאחר התפילה המסורתית בתום החג, יצא הקהל בצעקות "אדבח אל-יהוד, א-דאולה מענא" ("טבח ביהודים, הממשלה איתנו") לעבר הרובע היהודי. בהיעדר יחידות הצבא הבריטי, שיצאו את העיר כמה ימים לפני כן, נותר לתושבים היהודים להגן על עצמם. למרות שהיהודים צפו שתהייה מהומות ולמרות שזאב ז'בוטינסקי ארגן מבעוד מועד שומרים- עדיין נרצחו שישה יהודים ונפצעו בסביבות מאתיים. תושבי העיר העתיקה שלא אפשרו לז'בוטינסקי להכניס את אנשיו כיוון שסברו ששכניהם לא יפגעו בהם, נדהמו מן האלימות חסרת התקדים. בעקבות המהומות, ששכנו רק כעבור ארבעה ימים, אסרו הבריטים את זאב ז'בוטינסקי ו-19 מחברי ה"הגנה על ירושלים" שאורגנה על ידו, שהואשמו בהחזקת נשק שנתפס ברשותם ובכוונה לפגוע בערבים.

ב-1937, כשנה לאחר פרוץ המרד הערבי הגדול נגד הבריטים במטרה להפסיק את העלייה היהודית לארץ ישראל, אסר השלטון הבריטי על עליית הרגל המסורתית, מחשש שהחג יצית מהומות נוספות. כשעבר מתחם

הקבר לשליטת ממלכת ירדן אחרי מלחמת השחרור איסור זה המשיך בגלל המתיחות שנוצרה עקב ההגירה של פליטים פלסטינים לתחומה של ירדן. לאחר שנרצח המלך עבדאללה הראשון על ידי מתנקשים פלסטינים שהיו בקשר עם חאג' אמין אל חוסייני, אסרו הירדנים על ההתקהלות הגדולה בהר הבית בתחילת החג, והיקף החגיגות הוגבל למתחם הקבר. לאחר מלחמת ששת הימים, כשהר הבית ומתחם קבר נבי מוסא עברו לידי ישראל, נמשך האיסור על מנהג העלייה. המוסאם הראשון שהותר היה 50 שנה לאחר האיסור הבריטי, בשנת 1987, ואורגן על ידי הווקף המוסלמי בירושלים. כ-50,000 עולי רגל השתתפו. עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה בסוף אותה שנה, בוטלו שוב החגיגות. ניסיון נוסף לקיים את מצוות החג נעשה ב-1997, אך הוא היה מצומצם והגבלות על תנועת תושבי הגדה הגבילה את מספר המשתתפים.

תודות :

לעמיר שלום על העריכה.

ניר הרטמן הטייס .

לליאנה משה ואבי שאירחו אותי בטיסה

עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

קישור לאלבום צילומים של משה שטאובר : [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

להורדת שדה ההמראה בבקעת הוריקניה : [לחץ כאן](#)

למזג אויר בבקעת הוריקניה : [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)